

BENDINSKAS, Aleksandras
Lithuania Documentation Project
Lithuanian
RG-50.473*0095

Kasetė 1, dėžutė 1

Šiame interviu Aleksandras Bendinskas, g. 1920 m., aktyviai dalyvavęs Lietuvos Aktyvistų Fronto (LAF) veikloje rusų ir vokiečių okupacijos metais, pasakoja apie savo šeimos istoriją, savo jaunystę bei bandymus mokytis Vokietijoje. Jis papasakoja apie LIK ir LAF susikūrimo istoriją, struktūrą, kaip palaikė ryšius su štabu Berlyne, išvardina daug Kaune veikusių LAF'o aktyvistų, paaiškina LAF'o veiklos pagrindinius tikslus: organizuoti pasipriešinimą bolševikams ir apsaugoti turtą, naudoti ekonominį spaudimą užsienio kapitalui (tame tarpe ir žydų) išstumti. Aptaria LAF'o veiklos programą, antisemitizmo apraiškas joje, argumentuoja, kad tai buvo „švelniai antisemitinė“ programa. Pasakoja apie tai, kaip ruošė baltus raiščius Kauno partizanams, aiškina, kad jie buvo skiriamasi ženklas vokiečiams, kad jų nenušautų, nors pamini, kad keletą vis tiek nušovė. Pasakoja apie LAF'o veikloje dalyvavusius žydus – brolių ir seserį (Šachovus), kuriuos, kai jų tėvai buvo sušaudyti, jis priglobė, kaip padėjo jiems apsikrikštyti ir patekti į vienuolynus, kaip brolis buvo nušautas, eidamas dirbti į Gestapą, tačiau sesuo sėkmingai padėjo jiems kovoti su bolševikais, kaip apdėjo jai pabėgti į Austriją, o vėliau - Ameriką. Aptaria masinius Lietuvos intelektualų trėmimus, kuriuos organizuojant, dalyvavo žydai ir tai lietuvius įskaudino, kaip ir „Paramos“ direktoriaus ir dar dviejų žydų tiesioginis dalyvavimas organizuojant trėmimus iš Lietuvos. Pasakoja, kas, pagal jo turimą informaciją nutiko „Lietūkio“ garažo žudynių metu, kas paskatino lietuvius žudyti, bet pamini, kad ten buvo ne vien žydai. Aptaria LAF'o pabaigą atėjus vokiečiams, kaip buvo persekiojami LAF'o vadovai, ir kaip, jam vadovaujant, LAF'as galiausiai buvo paleistas. Be to, užsimena apie Kauno geto įkūrimą ir Bobelio bei Landsbergio dalyvavimą jį kuriant.

[00:] 00:31:16 – [00:] 05:55:07
00:00:28 - 00:06:05

Prisistato, kad yra gimęs 1920-ais Skersbalio km., Šilavoto valsč., Marijampolės apsk., nepasiturinčio ūkininko šeimoje. Aptaria šeimos istoriją, kaip tėvas tarnavo armijoje Pirmo Pasaulinio karo metais; kaip šeima buvo išvaryta ir gyveno Ratomkoje, prie Minsko; kaip tėvai, grįžę po karo rado viską sudeginta, išsikasė žemenkę ir ten gyveno. Pasakoja apie jaunystę, kaip buvo sunku; kaip tėvas, nepaisant nepritekliaus, išleido jį į mokslus; kaip, pabaigęs tris klases, įstojo į gimnaziją; kaip mėgo sportuoti ir rašyti į laikraščius, kaip domėjosi Lietuvos gyvenimu [Už kadro tečias asmuo pamini, kad reikia išjungti televizorių.]; kaip 1939 m. jam baigus gimnaziją, jo draugas Šapalas pranešė apie Susisiekimo Ministerijos skiriamas stipendijas Vokietijoje studijuoti Organizaciją ir valdymą; kaip jis gavo stipendiją; kaip, karui prasidėjus, bijodamas būti įtrauktas į karą, 1939 m. rugsėjo mėn. grįžo iš Berlyno į Lietuvą; kaip grįžęs

įsidarbino Katalikų veikimo centre, spaustuvėje ant Donelaičio ir Mickevičiaus gatvių kampo, kuri leido „Laisvę“ ir kitus dešinėsios pakraipos laikraščius.

[00:] 05:55:07 - [00:] 09:48:06
00:06:05 – 00:10:08

Paklaustas apie Lietuvos Aktyvistų Frontą (LAF), ima kalbėti apie 1939 m. pasirašytą Savitarpio pagalbos sutartį tarp Lietuvos ir Sovietų Sąjungos, pagal kurią Lietuvai buvo atiduotas Vilnius, o Lietuva įsileido bazes; apie tai, kad 1940 m. Lietuvos vyriausybė be pasipriešinimo sutiko papildyti bazes; apie tai, kad prasidėjo savaiminis neorganizuotas jaunų vyrų, tokių kaip jis, pasipriešinimas prieš represinį valdžios pobūdį, bolševikus ir Staliną. Pamini, kad, rusams atėjus, buvo išmestas iš universiteto ir dirbo „Paramos“ bendrovėje. Pasakoja, kaip išgirdo apie pabėgusiųjų iš Lietuvos, vadinančių save „priverstiniais tremtiniais“ organizuojamą pasipriešinimą tarptautiniu mastu; kaip apie lapkričio mėn. išgirdo apie susikūrusią Lietuvos Išlaisvinimo organizaciją; patikslina, kad gerai nepamena, kada tiksliai išgirdo apie organizacijos susikūrimą – 1940 m. pabaigoje, ar 1941 m. pradžioje. Paprašytas pakartoti organizacijos pavadinimą, patikslina, kad tai buvo Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas (LIK) Berlyne. Vėl paklaustas apie LAF, paaiškina, kad šis atsirado vėliau. Pamini LIK narius: **Galvanauską, Maceiną**; paaiškina, kad organizacijos tikslas buvo išlaisvinti Lietuvą ir informuoti pasaulį, kas įvyko, kad buvo daugiau bendro pobūdžio organizacija; kad LAF buvo sukurtas kaip darbinis komitetas, kaip apjungianti organizacija.

[00:] 09:48:06 - [00:] 13:46:20
00:10:08 – 00:14:17

Pasakodamas apie LAF struktūrą, paaiškina, kad svarbiausias tikslas buvo, kad bolševikai neiššifruotų; kad būrėsi į penketukus; kad penketukyje ne visi vieni kitus pažinojo, kad pagautas negalėtų išduoti daugiau nei dviejų – trijų žmonių, tačiau pripažįsta, kad sistemos nelabai laikėsi. Jis pats Senamiestyje pažinojo beveik visus, nors jo penketukui priklausė tik „Paramoje“ dirbantys žmonės: **Skrinskas**, advokatas; **Vaitkevičius**, vyriausias buhalteris, **Žemaitis**, siuvyklos vedėjas, kažkokia mergaitė ir **Kvedaras**. Išvardina kitų penketukų narius: **Bazevičius, Ambrozaitis** (mano, kad dar gyvas JAV). Paaiškina, kad pagrindis jų tikslas buvo apsaugoti, kad bolševikai nieko neišgrobstytų, neišvežtų, nesunaikintų; kad jau antą karo diena, paskelbus Nepriklausomybę, prasidėjo plėšimai. Pamini baltus raiščius su raidėmis TDA (Tautinio Darbo Apsauga), ryšimus kaip skiriamąjį ženklą, kad vokiečiai nešaudytų; bet kad vokiečiai vėliau sušaudė visą eilę partizanų („baltaraiščių“). Pasakoja, kaip, jo iniciatyva ką tik paskirtas Kauno komendantas **Bobelis** išleido įsakymą atimti ginklus iš policininkų ir kitų, kurie nuo Smetonos laikų buvo nuslėpę ginklus, kad užkirstų kelią plėšimams; pamini, kad tai aprašyta **Gražiūno** knygoje. Paaiškina, kad nacionalizavus didžiąsias parduotuves ir joms likus be šeiminių, buvo plėšiamos maisto, aukso parduotuvės.

[00:] 13:46:20 – [00:] 18:38:22

00:14:17 – 00:19:20

Pasakoja apie jo matytus LAF'o dokumentus, kad ten taip pat buvo kalbama apie būtinybę išsaugoti turtą. Paaiškina, kad 1940 m. liepos 7 d. Sniečkaus nutarime numatyta liepos 11-12 d. likviduoti Lietuvos inteligentiją: tautininkus, krikščionis demokratų, eserų; kad iš 9 ar 11 pasirašiusių dokumentą, penki ar šeši buvo žydai, -- vienas iš jų, **Todesas**, jau miręs – ir kad tai lietuvius labai įskaudino. Kalba apie rinkimus į Liaudies Seimą ir Lietuvos įstojimą į Sovietų Sąjungą. Patvirtina, kad LAF'o programą matė ir užtikrina, kad tuo metu jokių pareiškimų apie žydų iškeldinimą iš Lietuvos tikrai nebuvo. Pamini, kad žydų buvo pačiam LAF'e, **Šachovas** ir **Šachovaitė**, kurie kartu su juo baigė gimnaziją, pokiai mokėjo rusų kalbą ir dirbo kartu prieš vokiečius, kad juos slėpė; kad **Šachovaitė** dar dabar gyva; kad jis ją išgelbėjo. Pasakoja, kad birželio 13-14-15 d.d. prasidėjo masinis išvežimas (*intelligentų*); kad Smetonos laikais tautininkams, lituanams buvo lengviau patekti į valžios pozicijas, kad jam tas nelabai patiko; kad jis, kaip ir jo tėvas buvo krikščionis demokratas. Pamini, kad LAF'o programoje išvelgė diktatoriškų pareiškimų, vienas kurių buvo „atsakyti žydams svetingumą“; kad nežino, ką programos autoriai Berlyne turėjo galvoje; kad jis nesuprato, kodėl turėjo atsakyti svetingumą, nes turėjo pažįstamų ir gerai sutarė su žydais.

[00:] 18:38:22 - [00:] 25:51:17

00:19:20 – 00:26:41

Kalba apie gandus apie artėjantį karą, prieš šiam prasidedant: buvo kalbama, kad prasidės gegužės mėn., kad birželio 1 d. , vėliau – kad birželio 15 d.; kad penketukai buvo pasiruošę ginti turtą; kad dalyvavo ginant geležinkelio tunelį; kad, kai 13 d. prasidėjo vežimai, Generalinis Štabas (nor taip nesivadino) –plk. **Vėbra**, **Damušis** (jau miręs), **Barakauskas**, **Lušys** – sakė, kad reikia išsiformuoti; kad vežimai labai pakoregavo mąstymą; kad jo gimnazijos klasė iš 15 žmonių, šešios buvo žydės, ir kad jokio antisemitizmo nebuvo. Užklaustas apie antisemitizmą LAF'o programoje, teigia, kad ji „neryškiai antisemitinė“, kad jos tonas daugiau diktatoriškas nei antisemitinis, kad pareiškimas „atsakyti žydams svetingumą“ nereiškia eit žudyti. Pradedą kalbėti apie antisemitizmą Smetonos laikais; paaiškina, kad „Paramos“ bendrovė buvo sukurta tam, kad galima būtų atsispirti svetimam kapitalui – žydiškam, vokiškam, rusiškam; kad „Paramoj“ nedirbo nė vienas žydas, kad jis pats vadovavo įmonei, nebuvo ten žydų ir jokio antisemitizmo, kad tas pats buvo visose didžiosiose įmonėse, tokiose kaip „Maistas“, „Pieno centras“; kad ekonominis spaudimas nėra antisemitizmas. Pripažįsta, kad buvo pasisakymų, kritikos, kad ir šiandien Izraelio kritika nėra antizemitizmas; ima kalbėti apie žydų, kaip išrinktos tautos statusą, ir teigia, kad „antisemitizmo yra žymiai gilesnė prasmė, negu kad dabar taikoma.“; kad kas nori LAF'o programoje suras antisemitizmą, nors tai buvo šaukimas kovoti ekonomiškai; kad prekyboj žydai turėjo 70-80 procentų ir juos reikėjo išstumti, bet ne todėl, kad žydas; kad kooperatyvų sąjunga, sukurta Lietuviško kapitalo pagrindu, stūmė žydišką kapitalą. Paklaustas apie frazės „atsakyti žydams svetingumą“ reikšmę, teigia, kad šio klausimo savo grupėse nesvarstė, ir net šiandien negali pasakyti, ką tas reiškia.

[00:] 25:51:17 - [00:] 30:08:17
00:26:41 – 00:31:19

Teigia, kad, kai prasidėjo karas, dar nebuvo nusistovėjusi normali tvarka po išvežimų, kad besislapstydamas nuėjo į „Paramą“; kad ten rado **Skrinską**; kad informavo savo penketukus; kad iš anksto buvo nutarę, kad reikia turėti policiją, kitaip juos gatvėse išgaudys; kad vienas iš jo penketuko, **Živatkauskas** (žuvęs), palaikė ryšius su policininkais dar iš Smetonos laikų; kad nuėjo į policiją trise – jis pats, **Žemaitis** ir dar kažkas; kad kartu ėjo **Živatkauskas**; kad paėmė policiją be šūvio; vėliau atėjo **Ambrozaitis** su savo penketuku iš Viliampolės. Patikslina, kad viskas vyko pirmadienio rytą (1940 m. birželio 23 d.). Prisimena, kad tuometinis „Paramos“ direktorius buvo **Štromas**, kurio sūnus, užaugintas **Sniečkaus** (*Aleksandras Štromas*), dabar garsus; kad šis pakeitė **Pakalką**; kad **Štromas** buvo milijonierius ir rėmė filmus; kad kadru skyriaus viršininkas ir spec. skyriaus viršininkas taip pat buvo žydai; kad jie tvarkė išvežimus iš „Paramos“; kad jis su savo penketuku atidarė seifus birželio 23d. pabaigoje; kad ten rado išvežtųjų dokumentus; kad buvo numatytos dvi bangos; kad jis buvo numatytas pirmoje bangoje, bet kažkodėl buvo perkeltas į antrą; kad sąrašai buvo pasirašyti **Štromo**, kadru ir spec. skyriaus vedėjų [neprisimena pavardžių, bet pamini, kad gali surasti dokumentuose.]; kad nežino, kur **Štromas** buvo jiems atidarinėjant seifą; kad galbūt jam ką nors galėjo padaryti ir kas nors iš jo organizacijos, nes pas juos irgi „ne visi šventi buvo“, buvo ir tokių penketukuose, kurie ten neverti buvo būti.

[00:] 30:08:17 – [00:] 37:22:15
00:31:19 – 00:38:52

Pasakoja, kad baltus raiščius užrašinėjo jis pats ir prof. **Briedelis**; kad trečio asmens vardo nepamena; kad ruošė juos ne tik sau; kad galbūt buvo ir kitų, kurie užrašinėjo; apibūdina, kur Kaune stovi namas, kuriame užrašinėjo, kuriame gyveno **Briedelis**, ir kur jis pats yra slapstęsis; kad idėja dėvėti baltus raiščius atėjo iš Berlyno; kad LAF'o viršininkas **Škirpa** davė nurodymus, kad vokiečių daliniai buvo informuoti, jog „baltaraiščiai“ bus jų pagalbininkai ir todėl reikėjo turėti skiriamuosius ženklus. Teigia, kad jis siekė, kad balti raiščiai būtų nuimti kuo anksčiausiai, bet tai buvo padaryta tik birželio 25 d. anksti rytą; kad balti raiščiai buvo taikinys tiems, kurie pritarė bolševikams. Pasakoja, kad raiščius pradėjo ruošti po išvežimų, kuomet ruošėsi kovoti su rusais, o vokiečiai žadėjo paremti; kad sandėliavo Aleksote (*Kauno miesto dalis*), ten kur ir ruošė; kad išdalino keliasdešimt raiščių per penketukus; kad nustojo dėvėti raiščius, kai suprato, kad šie yra taikiniai, t.y. birželio 17-18 d.d.; kad palaikyti ryšius tarp Kauno ir kitų miestų buvo labai sudėtinga, todėl kituose miestuose tie raiščiai buvo dėvimi ilgiau. Paklaustas, ar jam buvo tekę matyti atvejų, kai vietoj raiščių buvo dėvima Lietuvos vėliava, atsakė, kad nematė tokių atvejų ir tokio nutarimo nebuvo. Pasakoja, kad, būdamas Politinio ir Administracinio skyriaus viršininku (*vyriausybės*), birželio 24 ar 25 d.d. sudarė komisijas, kurios turėjo patikrinti ūkio, meno, kultūros atstovus, kurie, rusams traukiantis, liko, ir koks jų santykis su LAF; kad į Kultūros ir Meno komisiją įėjo diringentas **Vytautas Marijošius**, baritonas **Baltrušaitis**, poetas **Santvaras**; Ūkio komisijoje buvo **Kleiva, Kiela**; kad komisijos tikrino teatro, kultūros ir kitų

sričių atstovų ryšius su bolševikais; kad nubausti buvo tik trys veikėjai: **Tallat-Kelpša, Dauguvietis, Kipras Petrauskas**; kad **Karčenauskas** siekė atimti vardą iš **K. Petrausko**, bet to nebuvo padaryta.

[00:] 37:22:15 - [00:] 46:42:41

00:38:52 – 00:48:35

Paiškina, kad „Paramos“ seifą tiesiog išplėšė; kad nustebo pamatę sąrašus, kad taip viskas organizuotai buvo vykdoma. Pasakoja, kaip iš Kauno traukėsi rusai; kad minimalią tvarką palaikė jiems pritariantys policininkai. Kritikuoja Dalios Kuodytės (*Lietuvos istorikės*) pateiktą pirmom karo dienom žuvusių žydų skaičių – 38 tūkst. [Interviuotoja mano, kad D.Kuodytė turėjo omenyje visą Lietuvą, tačiau A. Bendinskas mano, kad ji kalbėjo tik apie Kauną.] Paklaustas apie žydų žudynes Kaune, tvirtina, kad nėra jam tekę matyti; kad jo aplinkoje – tarp studentų, „Paramos“ darbininkų – žudynėse dalyvavusių nebuvo; vėl užsimena apie tai, kaip vokiečiai, eidami iš Marijampolės į Kauną šaudė „baltaraiščius“. Paklaustas apie „Lietūkio“ garažą, teigia, kad ten nebuvo, tačiau teigia turėjęs „tikslią informaciją“, kuria remiantis savo strapsnyje, išspausdintame „Gimtajame krašte“, aprašė tai, kas nutiko „Lietūkyje“. Anot jo, buvusi Lietuvos valdžia – **Paleckis, Gedvilas** ir kt. – pasitraukė, tačiau „tiesioginiai vykdytojai“, „saugumiečiai“ (*Sovietų*) pasiliko sunaikinti saugumo medžiagą, tačiau paskelbus Nepriklausomybę ir prasidėjus neramumams, jie planavo paimti mašinas iš „Lietūkio“ ir kitų garažų ir pabėgti. „Paramos“ garaže jis davė įsakymą padaryti taip, kad mašinų nebūtų galima užvesti. Todėl, kai saugumiečiams nepavyko užvesti mašinų, jie pradėjo kelti triukšmą, o pro šalį ėję vieno ar kito penketuko nariai juos, tuos saugumiečius, pamatė ir uždarė, neklausinėdami, žydas ar lietuvis. Aiškina, kad iš kalėjimų žmonės išėjo tik birželio 24 d., iš rūsijų „saugumas“ (*lietuvių nacionalistų*) – dar vėliau, ir, išgirdę, kad „Lietūkio“ garažuose laikomi uždaryti „saugumiečiai“ žydai ir rusai, patraukė ten, ėmė gaudyti įtartinus ir uždarinėti. Pabrėžia, kad tragedija prasidėjo tuomet, kai išėjo „saugumas“ (*lietuvių nacionalistų*) ir atpažino „Lietūkyje“ vieną ar du tardytojus; kad tuomet prasidėjo egzekucija. Pamini du liudininkus: kalbiniką **Kazį Urvydą** (jau mirusį) ir plk. **Šlepečio** žmoną, kurie minėjo matę sumušimų žymes. Pripažįsta, kad užmušinėjo, kad buvo baisu, tačiau pareiškia, kad šis įvykis pernelyg išpūstas.

[00:] 46:42:41 - [00:] 51:23:03

00:48:35 – 00:53:27

Teigia, kad žmones laikė boksuose [interviuotoja užspringsta, pauzė]; kad pirmieji žmonės ten pateko birželio 24 d.; kad nurodymas neatiduoti mašinų „Paramos“ darbuotojams jo paties buvo duotas dar balandžio mėn., ar netgi anksčiau; kad „Lietūkiui“ ir „Paramai“ konkretūs nurodymai buvo duoti birželio 17 ar 18 d.d., kai sužinojo, kad birželio išvežimams buvo mobilizuotos mašinos iš „Lietūkio“ ir „Paramos“ garažų; kad **Pakalka** žinojo, bet jau buvo nušalintas ir negalėjo nieko padaryti; kad „Lietūkio“ garaže buvo uždaryta 20-30 žmonių; kad tikslaus skaičiaus niekas nežino, bet galima spėti iš vokiečių ir žydų išplatintų fotografijų. Teigia, kad jis

pats ir kiti apie „Lietūkyje“ įvykusią tragediją buvo girdėję, tačiau šis įvykis nublanko, nes buvo visiškai sumaištis, vyko karas; kad jų pačių gretose buvo 162 žuvusieji per pirmąsias karo dienas; kad žmonės ieškojo vieni kitų kalėjimuose; kad vyko sprogdinimai.

[00:] 51:23:03 - [00:] 55:26:04

00:53:27 -00:57:40

Vėl paklaustas apie baltus raiščius, prisimena trečiojo asmens pavardę – **Tirinskas**, kuris vėliau žuvo Červenėje (*miestas Baltarusijoje, kur 1941m. birželio 26 d. NKVD vykdė masines žudynes*); prisimena, kad gamino tik Kauno Senamiesčiui. Paklaustas apie LAF'o, kaip struktūros pabaigą, pasakoja, kad LAF'o griūtis prasidėjo tuomet, kai liepos mėn. pradžioje atvažiavo „Civil Verwaltung“ **Rentelnas**; kad vokiečius prieš LAF'ą buvo nuteikę nacionalsiocialistai; kad, kai **Prapuolenį**, tiesioginį **Škirpos** įgaliotinį, vokiečiai pradėjo persekioti, šis liepos mėn. pabaigoje savo įpėdiniu paliko **Pilypą Žukauską**, o pats išėjo slapstytis; kad šis, savo ruožtu vadovavimą apvedė A. Bendinskui, o jis pats pradėjo LAF'o likvidavimą; kad rugpjūčio 5 d. savo veiklą nutraukė Vyriausybė; kad jis ir kiti buvo iššaukti pas **Rentelną** ir pasirašė, kad nedalyvaus politinėje veikloje; kad tą veiklą vykdė ir toliau; kad LAF'as galutinai likviduotas buvo rugpjūčio-rugsėjo mėn.; kad nutraukė veiklą ne dėl palaikymo trūkumo, o todėl, kad žmonės bijojo.

[00:] 55:26:04 - [01:] 04:28:09

00:57:40 – 01:07:05

Pripažįsta, kad pastebėjo, jog iš Kauno gatvių dingo žydai, bet pabrėžia, kad nei LAF'as nei Lietuvos Vyriausybė prie to neprisidėjo; užsimena apie Kauno geto įkūrimą, kuriame dalyvavo Bobelis ir Landsbergis; kad Landsbergis, kadangi buvo komunalinio ūkio ministras, tai išskeldinimai turėjo eiti per jį. Pabrėžia, kad jis už jų darbą neatsako; kad jo užduotis buvo labai aiški: organizuoti pasipriešinimą, saugot, kad nieko neišvežtų, o paskui – patikrinti tų, kurie liko, lojalumą. Pasakoja, kaip, pamatęs Landsbergio (žydišką) pavardę ministrų sąrašuose, jis pats užsiminė Prapuoleniui, kad reiktų jį patikrinti, tačiau šis atsakė, kad su vokiečiais viskas suderinta. Dar kartą pakartoja, kad jo pagrindinė užduotis buvo saugoti „Paramos“ turtą, bet kad tiek, kiek prisidėjo prie viso kito, jis už viską atsako. Paklaustas apie šaudymus Kauno fortuose, pripažįsta, kad girdėjo šūvius, kad žinojo, kad žydai buvo šaudomi, tačiau nieko negalėjo padaryti. Prisimena, kaip į prie dabartinės Prisikėlimo bažnyčios atvedavo žydus ir leisdavo jiems paubagauti; kaip, kuomet jis gyveno pas prof. Dovydaitį, pas juos ateidavo viena žydė su dukra; kaip jie jas pamaitindavo; kaip jis, kartu su Masaičiu, kuris dar gyvas Amerikoje (*mirė 2007 m.*), siūlėsi padėti joms pabėgti; kaip ši bijojo, kad, jai pabėgus, sušaudys jos tėvus, todėl atsisakė bėgti. Prisimena, kaip padėjo pabėgti Šachovaitei, kaip užbintavo nosį, nes ši buvo „klasikinė žydė“. Paaiškina, kad tai žydei su dukra pasiūlė bėgti į savo tetos, kuri gyveno viena kaime, namus; kad ši minėjo, kad kažkas buvo atėję, bet kad nežino, kaip viskas susiklostė. Paaiškina, kad prie Prisikėlimo bažnyčios žydus atvarydavo dirbti – vyrus, moteris ir vaikus; kad moterys atsinešdavo vaikus, nes ten žmonės jiems duodavo pavalgyti. Teigia, kad savo gyvenime

iš viso yra padėjęs penkiems žydams. Vėl ima kalbėti apie Šachovaitę; pamini, kad ji dar gyva ir gyvena Niujorke; kad ji jiems labai padėjo, kad ruošė santraukas iš rusų radijo, kadangi gerai mokėjo rusiškai; kad išvažiavo 1943 m. pavasarį, kad iki tol slapstėsi Darbininkų gatvėje pas kažkokias moteris, kurios jau mirę; kad jis gimnazijoje buvo Šachovo ir Šachovaitės korepetitorius - mokė matematikos, lietuvių ir vokiečių kalbos; kad, jų tėvai, kaip kapitalistai, bolševikų buvo pasodinti Marijampolės kalėjime, o, karui prasidėjus, išėjo iš kalėjimo ir buvo sušaudyti; pamini, kad sušaudyti galėjo ir „baltaraiščiai“; kad vaikai atbėgo pas jį; kad jie sutiko apsikrikštyti; kad, su kun. Liuko pagalba, išsiuntė Marytę Šachovaitę išsiuntė į vienuolyną, o Izaoką Šachovą – į kunigų seminariją; kad Izaokas išėjo į Gestapą ieškoti darbo, bet vokiečiai sužinojo, ir jį sušaudė. [Girdisi interviuotojos balsas, sakantis, kad baigė; A. Bendiskas atsistoja, siūlo panagrinėti LAF'o programą.]